

<https://hstryres.uz/journal/index.php/makro>

2026, № 4 (17)

ISSN-3030-3761

ТАРИХИЙ ТАДҚИҚОТЛАР
Илмий журнали

ИСТОРИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
Научный журнал

HISTORICAL RESEARCHES
Scientific journal

ТОШКЕНТ-2026

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Юнусова Хуршида Эркиновна
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети

Бош муҳаррир ўринбосори:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief editor:

Шакиров Иляс Рахимзянович
т.ф.ф.д., (PhD)
Ўзбекистон Миллий университети

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ
РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
EDITORIAL BOARD

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори, профессор, Академик
Ўзбекистон Миллий университети
Сулейманов Рустам Хамидович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Муминов Алишер Гаффарович
Сиёсий фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Зуев Андрей Сергеевич
тарих фанлари доктори, профессор
Новосибирск Давлат университети
Ишанхуджаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Холиқулов Ахмад Баймаҳаматович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Габриэльян Софья Ивановна
тарих фанлари доктори, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Убайдуллаева Барно Машрабжоновна
тарих фанлари доктори, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Очилдиев Файзулла Бобоқулович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Саидбобоев Зокиржон Абдукаримович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Азизов Илдар Рафаэлевич
Сиёсий фанлари доктори (DSc)., доцент
Бизнес ва тадбиркорлик Олий мактаби

Гаффоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори, профессор
Самарқанд давлат университети
Сиддиқов Равшан Бердимуратович
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Тухтабеков Қозимбек Азимбекович
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Бабабеков Акбар Давурбаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Ўзбекистон Миллий университети
Баҳранов Шерзод Таштурсунович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Жамоат ҳафсизлиги университети
Алиназарова Дилдора Валишеровна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Холиқулова Шахноза Боймуҳамматовна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Навоий Давлат педагогика институти
Нормуродов Дилмурод Раҳматуллаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Абдулаева Нигора Санжаровна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Америка технологиялар университети
Тоғаев Жасур Эркинович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Усаров Умид Абдумавлянович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Эшқувватов Бобир Валикул ўғли
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)., доцент
Ўзбекистон Миллий университети

Контакт редакции журнала
Город Ташкент, улица Мирзо Голиба,
Исторический факультет
Национального Университета
Узбекистана имени Мирзо Улугбека
Web: <https://hstryres.uz/journal/>
E-mail: I.Shakirov91@mail.ru
Тел: +998900382203

Contact Editors of journal
Tashkent city, street of Mirzo Golib,
Faculty of history of the National
university of Uzbekistan named after
Mirzo Ulugbek
Web: <https://hstryres.uz/journal/>
E-mail: I.Shakirov91@mail.ru
Phone: +998900382203

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1	Sirojov Bahodir Nishon o'g'li THE SPECIFIC FEATURES OF THE MONETARY REFORM IMPLEMENTED BY ABDULLAH KHAN II	4
2	Суярова Феруза Собир кизи ЎЗБЕКИСТОНДА АМАЛИЙ САНЪАТ ВА ХУНАРМАНДЧИЛИКНИНГ ТИКЛАНИШИ ВА РИВОЖЛАНИШИНИНГ ХУҚУҚИЙ-МЕЪЁРИЙ АСОСЛАРИ	9
3	Тухтабеков Козимбек Азимбекович ШАЙБОНИЙХОН ДАВРИ МЕЪМОРЧИЛИГИ: САМАРҚАНДДАГИ МУҲАММАД ШАЙБОНИЙХОН МАДРАСАСИ (МАДРАСА-ЙИ ОЛИЯ) ТАРИХИ	17
4	Тухтабеков Козимбек Азимбекович ШАЙБОНИЙЛАР СУЛОЛАСИ ТАРИХИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ НАЗАРИЙ- МЕТОДОЛОГИК АСОСЛАРИ	27
5	Узаков Бахром Нигматович ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН ДАВРИДА ҚАШҚАДАРЁДА КАМ ТАЪМИНЛАНГАН ОИЛАЛАРНИ ИЖТИМОЙ ҲИМОЯ ҚИЛИШНИНГ АМАЛГА ОШИРИЛИШИ	36
6	Xayitov Zafar Uzakovich MENANDRNING “TARIX” ASARI ILK VIZANTIYA DIPLOMATIYASI BO‘YICHA MANBA SIFATIDA	45
7	Shaydullayeva Guljahon Shapulatovna., Rahmonqulova Zumrad Boyxurazovna OKSNING ENEOLIT VA BRONZA DAVRI TABIIY SHAROITI VA IQLIM O‘ZGARISHLARI	53
8	Шакиров Ильяс Рахимзянович ИСТОРИЧЕСКИЕ ЭТАПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ВЬЕТНАМСКОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ: ОТ КИТАЙСКОГО ВЛИЯНИЯ ДО НЕЗАВИСИМОСТИ	61
9	Eralov Azamat Jomurodovich O‘ZBEKISTON TURIZMINI RIVOJLANISHIDA BUXORO ETNOTURIZMINING AHAMIYATI	68
10	Эргашева Юлдуз Алимовна ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН ДАВРИДА ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТРАНСФОРМАЦИЯСИ: ИНСТИТУЦИОНАЛ ЎЗГАРИШЛАР ВА РИВОЖЛАНИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ	74
11	Eshtemirov Jasurbek Suyunkulovich INTRODUCTION OF NEW RULES AND CHANGES IN THE ADMINISTRATIVE AND POLITICAL MANAGEMENT OF THE CITY OF KARSHI UNDER THE SUBORDINATION OF THE BUKHARA EMIRATE TO THE RUSSIAN EMPIRE	81
12	Эштемиров Жасурбек Суюнкулович ПОРЯДОК СБОРА НАЛОГОВ И ПОДАТЕЙ В ГОРОДЕ КАРШИ В ПОСЛЕДНИЙ ПЕРИОД СУЩЕСТВОВАНИЯ БУХАРСКОГО ЭМИРАТА (1900–1920 ГГ.)	88
13	Эшқувватов Бобир Валикул ўғли МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ХРИСТИАН КОНФЕССИЯЛАРИНИНГ ФАОЛИЯТИ ВА УЛАРНИНГ ДИНИЙ БАҒРИКЕНГЛИКНИ ТАЪМИНЛАШДАГИ ЎРНИ	97

Узаков Б. Н.«Ўзбекистон тарихи» кафедраси доценти
Шаҳрисабз давлат педагогика институти
uzakovbn@gmail.com**ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН ДАВРИДА ҚАШҚАДАРЁДА КАМ
ТАЪМИНЛАНГАН ОИЛАЛАРНИ ИЖТИМОЙ ҲИМОЯ
ҚИЛИШНИНГ АМАЛГА ОШИРИЛИШИ****АННОТАЦИЯ**

Мақолада Янги Ўзбекистон даврида Қашқадарё вилоятида кам таъминланган оилаларни ижтимоий ҳимоя қилиш тизимининг ҳуқуқий, институционал ва амалий асослари тарихий-таҳлилий нуқтаи назардан ўрганилган. Тадқиқотда ижтимоий ҳимоя сиёсатининг умумий моддий ёрдам бериш амалиётидан эҳтиёжманд оилаларни аниқлаш, уларнинг ижтимоий ҳолатини баҳолаш, бандликка йўналтириш, касбга ўқитиш ва барқарор даромад манбаига олиб чиқишга қаратилган манзилли тизимга ўтгани асослаб берилади. Қашқадарё вилояти мисолида “Ижтимоий ҳимоя ягона реестри”, “Темир дафтар”, маҳаллабай ишлаш, “Инсон” ижтимоий хизматлар марказлари ва камбағалликни қисқартириш дастурларининг ўзаро боғлиқлиги очиб берилади. Мақолада рақамли маълумотлар аннотацияда эмас, балки асосий натижалар қисмида таҳлилий тарзда берилди, бу эса мавзунинг статистик асосланишини кучайтиришга хизмат қилади.

Калит сўзлар: Янги Ўзбекистон, Қашқадарё вилояти, кам таъминланган оила, ижтимоий ҳимоя, камбағалликни қисқартириш, “Ижтимоий ҳимоя ягона реестри”, “Темир дафтар”, маҳаллабай тизим, “Инсон” марказлари, бандлик.

КИРИШ

Янги Ўзбекистон тараққиётининг ижтимоий мазмуни инсон қадрини улуғлаш, аҳолининг муносиб турмуш кечириши учун зарур шарт-шароитлар яратиш, ижтимоий адолат ва тенг имкониятлар таъминлаш билан белгиланади. Сўнгги йилларда мамлакатда ижтимоий сиёсатнинг устувор йўналишлари қайта кўриб чиқилди: давлат ёрдами фақат айрим ижтимоий тоифаларга моддий кўмак бериш доирасида эмас, балки эҳтиёжманд оилаларни аниқлаш, уларнинг ижтимоий портретини шакллантириш, иқтисодий фаолликка қайтариш ва камбағалликдан чиқаришга қаратилган комплекс тизим сифатида амалга оширила бошлади.

Кам таъминланган оилаларни ижтимоий ҳимоя қилиш масаласи бугунги кунда фақат иқтисодий қўллаб-қувватлаш муаммоси эмас, балки жамият барқарорлиги, инсон капитали, таълим имкониятлари, саломатлик, бандлик ва ҳудудий ривожланиш билан бевосита боғлиқ тарихий-ижтимоий жараёндир. Бундай оилалар таркибида кўп фарзандли хонадонлар, доимий

иш ўрнига эга бўлмаган фуқаролар, ногиронлиги бўлган аъзолари бор оилалар, якка-ёлғиз оналар, кексаларни парвариш қилаётган хонадонлар ва меҳнат бозорига кириш имконияти чекланган гуруҳлар бўлиши мумкин. Демак, кам таъминланган оилага бериладиган ёрдам унинг фақат жорий истеъмол эҳтиёжини қоплаш билан чекланмасдан, оила аъзоларининг ҳаётий имкониятларини кенгайтиришга йўналтирилиши лозим.

Қашқадарё вилояти ушбу масалани тадқиқ этиш учун муҳим ҳудудий объект ҳисобланади. Вилоятда аҳоли сонининг юқори суръатларда ўсиши, қишлоқ аҳолиси салмоғининг катталиги, меҳнат ресурслари кўплиги, айрим ҳудудларда иш ўринлари ва ижтимоий инфратузилмага эҳтиёжнинг юқорилиги кам таъминланган оилаларни қўллаб-қувватлаш сиёсатини янада долзарб қилади. Шу боис Қашқадарёда ижтимоий ҳимояни маҳалла кесимида, оила эҳтиёжига мос, рақамли маълумотларга таянган ва натижага йўналтирилган ҳолда ташкил этиш муҳим аҳамият касб этмоқда.

Мақоланинг мақсади Янги Ўзбекистон даврида Қашқадарё вилоятида кам таъминланган оилаларни ижтимоий ҳимоя қилишнинг ҳуқуқий асослари, амалга ошириш механизмлари, институционал ўзгаришлари, статистик натижалари ва такомиллаштириш йўналишларини тарихий-таҳлилий жиҳатдан ёритишдан иборат.

Мақолада тарихийлик, ҳолислик, тизимли таҳлил, қиёсий ёндашув ва институционал таҳлил усулларидан фойдаланилди. Тарихийлик тамойили кам таъминланган оилаларни қўллаб-қувватлаш тизимида 2017 йилдан кейин юз берган ўзгаришларни муайян давр ва ижтимоий-иқтисодий шароит билан боғлиқ ҳолда таҳлил қилиш имконини берди. Қиёсий таҳлил ёрдамида аҳоли ўсиши, бандлик, камбағаллик, ижтимоий хизматлар ва ҳудудий бошқарув механизмлари ўртасидаги боғлиқлик очиқ берилди.

Институционал ёндашув асосида “Ижтимоий ҳимоя ягона реестри”, “Темир дафтар”, маҳаллабай ишлаш, “Инсон” ижтимоий хизматлар марказлари ва камбағалликни қисқартириш дастурларининг вазифалари таҳлил қилинди. Мақолада Ўзбекистон Республикаси Президенти фармон ва қарорлари, Вазирлар Маҳкамаси ҳужжатлари, расмий статистика материаллари, Қашқадарё вилоятига оид очиқ маълумотлар ҳамда илмий адабиётлардан фойдаланилди.

ТАДҚИҚОТНИНГ АСОСИЙ НАТИЖАЛАРИ

Қашқадарё вилоятида кам таъминланган оилаларни ижтимоий ҳимоя қилишнинг долзарблиги демографик ўсиш билан чамбарчас боғлиқ. Миллий статистика маълумотларига кўра, 2017 йилда вилоят доимий аҳолиси 3 088,8 минг кишини ташкил этган бўлса, 2018 йилда 3 148,4 минг, 2019 йилда 3 213,1 минг, 2020 йилда 3 280,4 минг, 2021 йилда 3 335,4 минг, 2022 йилда 3 408,3 минг, 2023 йилда 3 482,3 минг, 2024 йилда 3 560,6 минг, 2025 йилда 3 639,3 минг ва 2026 йил 1 январь ҳолатига 3 717,0 минг кишига етган. Демак, ўн йилга яқин даврда аҳоли сони 628,2 минг кишига кўпайган. Биринчидан, бу ўсиш ижтимоий хизматлар, иш ўринлари, таълим, тиббий ёрдам, уй-жой

ва болалар нафақасига бўлган эҳтиёжнинг мунтазам ортиб борганини кўрсатади [8].

Мазкур рақамларнинг таҳлили шуни кўрсатадики, Қашқадарёда аҳоли ўсиши бир марталик демографик сакраш эмас, балки йилма-йил давом этган барқарор жараёндир. Масалан, 2017 йилга нисбатан 2021 йилда аҳоли сони 246,6 минг кишига, 2024 йилда 471,8 минг кишига, 2026 йилга келиб эса 628,2 минг кишига ошган. Аҳоли сонининг бундай ўсиши кам таъминланган оилаларни қўллаб-қувватлаш дастурларини қисқа муддатли ёрдам сифатида эмас, балки узоқ муддатли ҳудудий ижтимоий сиёсат сифатида ташкил этиш зарурлигини кўрсатади.

Иккинчидан, Янги Ўзбекистон даврида кам таъминланган оилаларни аниқлаш ва ёрдам кўрсатишда рақамлаштириш муҳим аҳамият касб этди. “Ижтимоий ҳимоя ягона реестри” ахборот тизими орқали кам таъминланган оилаларнинг даромадлари, оила таркиби, мулкӣ ҳолати, фарзандлар сони ва ижтимоий хавф омиллари электрон тарзда баҳоланади. 2025 йилда қабул қилинган меъёрий ҳужжатларда кам таъминланган оилаларга мансуб шахслар “Ижтимоий ҳимоя ягона реестри” орқали, камбағал оилаларга мансуб шахслар эса “Камбағал оилалар реестри” ахборот модули орқали аниқланиши белгилаб қўйилган [6]. Бу ҳолат ёрдамни маълумотга асосланган, шаффоф ва манзилли тақсимлаш имкониятини кучайтиради.

Реестрнинг амалий аҳамияти шундаки, кам таъминланган оилага ёрдам тайинлашда фақат маҳаллий тавсия ёки фуқаронинг аризаси эмас, балки электрон маълумотлар базаларидаги ҳолатлар ҳам ҳисобга олинади. Давлат портали маълумотларида 2024 йил 1 апрелдан бошлаб “Инсон” ижтимоий хизматлар марказлари ижтимоий ходимларига фуқаролар розилиги билан “Ижтимоий ҳимоя ягона реестри” орқали кам таъминланган оилаларни аниқлаш ва ижтимоий нафақа тайинлаш бўйича электрон ариза бериш ҳуқуқи берилгани қайд этилган [7]. Бу янгилик эҳтиёжманд оила давлат идораларига боришини кутиб турмасдан, ижтимоий ходим орқали фаол аниқланиши мумкинлигини англатади.

Учинчидан, кам таъминланган оилалар учун ижтимоий ёрдам турлари кенгайди. “Ижтимоий ҳимоя ягона реестри”да кам таъминланган оила сифатида рўйхатга олинган хонадонларга давлат мактабгача таълим муассасаларида ота-оналар тўловидан озод этиш, мактабгача таълим муассасаларида тўловни қоплаш, мактабларда дарслик ижара тўловларидан озод этиш, ўқувчилар учун қишки кийим-бош бериш, айрим таълим муассасаларида овқатланиш харажатларидан озод этиш, ногирон аъзоларни протез-ортопедия буюмлари билан таъминлаш ва ихтисослаштирилган тиббий муассасаларда бепул махсус тиббий ёрдам олиш каби хизматлар кўрсатилиши белгиланган [10]. Бу ёрдамлар кам таъминланган оилаларни фақат пул маблағи билан қўллаб-қувватлаш эмас, балки таълим, саломатлик ва ижтимоий мослашув имкониятларини кенгайтиришга қаратилганини кўрсатади.

Тўртинчидан, “Темир дафтар” кам таъминланган оилалар билан ишлашда манзилли механизм сифатида муҳим ўрин тутди. Ушбу тизим орқали даромад

манбаи йўқ ёки етарли бўлмаган, оғир ижтимоий ҳолатдаги, ишсизлик, касаллик, ногиронлик, уй-жой таъмири ёки озиқ-овқат таъминоти билан боғлиқ муаммоларга дуч келган оилалар маҳалла ва секторлар кесимида аниқланди. Қашқадарёда 2021 йил давомида “Аёллар дафтари”, “Ёшлар дафтари” ва “Темир дафтар”га киритилган фуқароларга жами 83 млрд сўмлик ёрдам берилгани ҳақида маълумот эълон қилинган [11]. Бу рақам мазкур даврда дафтарлар тизими аҳолини фавқулодда ва манзилли қўллаб-қувватлашнинг йирик молиявий механизмига айланганини кўрсатади.

Бироқ “Темир дафтар”нинг аҳамиятини фақат сарфланган маблағ билан ўлчаш тўғри эмас. Унинг асосий ижтимоий вазифаси оилани рўйхатга киритиш, муаммони аниқлаш, ёрдам турини белгилаш, ижро натижасини кузатиш ва оилани кам таъминланганлик ҳолатидан чиқаришга йўналтиришдан иборат. Шу маънода, “Темир дафтар” кам таъминланган оилаларни пассив ёрдам олувчи объект сифатида эмас, балки меҳнат, тадбиркорлик, касбга ўқитиш ва томорқа имкониятлари орқали иқтисодий фаолликка қайтарилиши лозим бўлган ижтимоий гуруҳ сифатида кўради.

Бешинчидан, маҳаллабай ишлаш тизими Қашқадарё шароитида кам таъминланган оилаларни ижтимоий ҳимоя қилишнинг энг муҳим амалий бўғинига айланди. Маҳалла оиланинг реал ҳолатини, яшаш шароити, даромад манбалари, ишсиз аъзолари, фарзандлар таълими, уй-жой ва саломатлик билан боғлиқ муаммоларини бевосита кузата оладиган институтдир. Шу сабабли маҳалла орқали ёрдам кўрсатиш ижтимоий сиёсатни “юқоридан белгиланган умумий чора”дан “қуйидаги аниқ эҳтиёжга жавоб берадиган манзилли амалиёт”га айлантиради.

Маҳаллабай ишлашнинг яна бир муҳим жиҳати шундаки, ёрдам тури оила эҳтиёжига мослаштирилади. Масалан, меҳнатга лаёқатли аъзоси бор хонадон учун ишга жойлаштириш, касбга ўқитиш ёки тадбиркорликка йўналтириш мақбул бўлса, ногиронлиги бўлган аъзоси бор оила учун тиббий реабилитация, протез-ортопедия воситалари, парвариш хизмати ва уй шароитида ижтимоий ёрдам муҳим аҳамиятга эга. Кўп фарзандли оилалар учун болалар нафақаси, таълим харажатларини енгиллаштириш, мактабгача таълимга кириш имконияти ва озиқ-овқат хавфсизлиги асосий омил бўлиб қолади.

Олтинчидан, бандлик ва камбағалликни қисқартириш кам таъминланган оилаларни ижтимоий ҳимоя қилишнинг барқарор йўли сифатида намоён бўлмоқда. 2025 йил якунларига кўра, Қашқадарё вилоятида ялпи ҳудудий маҳсулот ҳажми 98,8 трлн сўмни ташкил этиб, иқтисодий ўсиш 6,8 фоиз бўлган. Шу йил давомида 574 минг нафар аҳолининг даромадли меҳнат билан бандлиги таъминланган. Натижада ишсизлик даражаси 5,9 фоиздан 4,9 фоизга, камбағаллик даражаси эса 9,6 фоиздан 6,5 фоизга пасайган [9]. Бу кўрсаткичлар ижтимоий ҳимоянинг бандлик ва иқтисодий фаоллик билан боғланганда натижадорлиги ортаётганини тасдиқлайди.

Камбағалликни қисқартириш бўйича кейинги маълумотлар ҳам манзилли ёндашувнинг аҳамиятини кўрсатади. 2025 йил бошидан буён Қашқадарёда реестрдаги 10,8 мингта камбағал оила, яъни 43,3 минг нафар аҳоли

камбағалликдан чиқарилгани, 55 та маҳалла камбағалликдан ҳоли ҳудудлар каторига қўшилгани қайд этилган [12]. Бу мисоллар кам таъминланган оилалар билан ишлашда асосий мезон нафақат ёрдам бериш, балки оиланинг даромадини минимал истеъмол харажатлари даражасига етказиш ва ундан юқорига кўтариш эканини кўрсатади.

Еттинчидан, “Инсон” ижтимоий хизматлар марказлари кам таъминланган оилалар билан индивидуал ишлашни институционал даражада кучайтирди. Илгари ижтимоий ёрдам кўп ҳолларда ариза, хужжат ва идоралараро мурожаатлар асосида кечган бўлса, янги тизимда ижтимоий ходим оила ҳолатини бевосита ўрганиши, ёрдам турини белгилашда иштирок этиши ва ижро натижасини кузатиши мумкин. Бу жараён кам таъминланган оилаларга кўрсатиладиган ёрдамни бюрократик тўсиқлардан озод этиш, ижтимоий хизматларни аҳолига яқинлаштириш ва муаммони эрта аниқлаш имконини беради.

“Инсон” марказлари орқали оилаларга фақат моддий ёрдам эмас, балки ижтимоий маслаҳат, психологик қўллаб-қувватлаш, ҳукукий йўналтириш, реабилитация, кексалар ва ногиронлиги бўлган шахсларга хизмат кўрсатиш, болалар ва хотин-қизлар хавфсизлигини таъминлаш бўйича амалий кўмак кўрсатилади. Бу кам таъминланган оилаларни ҳимоя қилиш тизимини “нафақа тайинлаш” амалиётидан “ижтимоий хизматлар мажмуаси”га айлантираётган муҳим институционал ўзгаришдир.

Мавжуд муаммоларни ҳисобга олганда, Қашқадарёда кам таъминланган оилаларни қўллаб-қувватлашда оиланинг ҳақиқий даромадини аниқлаш, норасмий бандлик ва мавсумий меҳнат таъсирини баҳолаш, ижтимоий ходимлар малакасини ошириш ҳамда электрон реестр маълумотларини мунтазам янгилаб бориш муҳимдир. Шу билан бирга, қишлоқ ҳудудларида томорқа, ҳунармандчилик, оилавий тадбиркорлик ва маҳаллий хизматлар имкониятларидан кенг фойдаланиш оилаларни барқарор даромад манбаига олиб чиқишда самарали йўл бўлиб хизмат қилади.

Саккизинчидан, кам таъминланган оилаларни ижтимоий ҳимоя қилишда таълим ва инсон капиталига сармоя киритиш алоҳида аҳамиятга эга. Реестрга киритилган оилалар фарзандларига мактабгача таълим тўловларини енгиллаштириш, мактаб дарсликлари, кийим-бош ва айрим таълим харажатларини қоплаш каби ёрдамлар оила бюджетини енгиллаштириш билан бирга, болаларнинг таълимдан узилиб қолиш хавфини камайтиради. Бу жиҳатдан ижтимоий ҳимоя келажақдаги камбағалликни олдини олиш вазифасини ҳам бажаради.

ХУЛОСА

Янги Ўзбекистон даврида Қашқадарё вилоятида кам таъминланган оилаларни ижтимоий ҳимоя қилиш тизими мазмунан янгиланди. Унинг асосий хусусияти умумий ва пассив ёрдам бериш амалиётидан оила ҳолатини индивидуал баҳолаш, ёрдам турини манзилли белгилаш, бандликка йўналтириш, таълим ва тиббий хизматлар имкониятини кенгайтириш ҳамда

натижани мониторинг қилишга асосланган комплекс тизимга ўтганида намоён бўлади.

Вилоят аҳолисининг 2017 йилдаги 3 088,8 минг кишидан 2026 йилда 3 717,0 минг кишигача ўсиши ижтимоий хизматлар ва кам таъминланган оилаларни қўллаб-қувватлашга бўлган эҳтиёжни оширди. Бу шароитда “Ижтимоий ҳимоя ягона реестри”, “Камбағал оилалар реестри”, “Темир дафтар”, маҳаллабай ишлаш ва “Инсон” ижтимоий хизматлар марказлари ўзаро боғлиқ механизм сифатида шаклланди. Улар кам таъминланган оилаларни фақат рўйхатга олиш эмас, балки уларнинг муаммосини аниқлаш, ёрдам турини белгилаш ва барқарор даромадга олиб чиқиш вазифасини бажармоқда.

2025 йилда Қашқадарёда 574 минг нафар аҳолининг даромадли меҳнат билан бандлиги таъминлангани, ишсизликнинг 4,9 фоизга, камбағалликнинг 6,5 фоизга пасайгани, шунингдек, реестрдаги минглаб оилаларнинг камбағалликдан чиқарилгани ижтимоий ҳимоя ва бандлик сиёсати ўртасидаги узвий боғлиқликни тасдиқлайди. Демак, Қашқадарё тажрибаси кам таъминланган оилаларни қўллаб-қувватлашда моддий ёрдамни меҳнат, таълим, тадбиркорлик ва ижтимоий хизматлар билан уйғунлаштириш зарурлигини кўрсатади.

Умуман олганда, Қашқадарёда кам таъминланган оилаларни ижтимоий ҳимоя қилиш сиёсати Янги Ўзбекистонда ижтимоий давлат тамойилининг амалий ифодаси сифатида намоён бўлмоқда. Келгусида мазкур тизимнинг самарадорлиги ёрдамни оиланинг реал эҳтиёжига мослаштириш, қишлоқ ҳудудларида ижтимоий хизматлар қамровини кенгайтириш, ижтимоий ходимлар малакасини ошириш, электрон мониторингни кучайтириш ва жамоатчилик назоратини ривожлантиришга боғлиқ бўлади.

Фойдаланилган манба ва адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармони.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сон “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги Фармони.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 25 июлдаги ПФ-175-сон “Ўзбекистон Республикаси аҳолисини ижтимоий ҳимоя қилиш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги Фармони.
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 1 июндаги ПФ-82-сон “Аҳолига сифатли ижтимоий хизмат ва ёрдам кўрсатиш ҳамда унинг самарали назорат тизимини йўлга қўйиш бўйича комплекс чора-тадбирлар тўғрисида”ги Фармони.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2024 йил 4 октябрдаги ПК-347-сон “Камбағалликни қисқартириш ва бандлик соҳасида давлат сиёсатини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори.

6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2025 йил 8 майдаги ПФ-84-сон “Камбағал оилаларни давлат томонидан ижтимоий қўллаб-қувватлаш тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги Фармони // <https://www.lex.uz/docs/7519176>.

7. “Ижтимоий ҳимоя ягона реестри” хақида маълумот // Ўзбекистон Республикаси Ҳукумат портали. <https://gov.uz/qr/advice/NaN/document/2279>.

8. Ўзбекистон Республикаси Миллий статистика қўмитаси маълумотлари. Доимий аҳоли сони: Қашқадарё вилояти, 2017-2026 йиллар // https://api.siat.stat.uz/media/uploads/sdmx/sdmx_data_246.pdf.

9. Қашқадарё вилоятида аҳоли бандлиги ва камбағалликни қисқартириш масалалари таҳлил қилинди // Review.uz. 2026 йил 9 февраль. <https://review.uz/oz/post/qashqadaryo-viloyatida-aholi-bandligi-va-kambagallikni-qisqartirish-masalalari-tahlil-qilind>.

10. “Ижтимоий ҳимоя ягона реестри” орқали кам таъминланган оилаларга қандай бепул ёки имтиёзли ёрдам кўрсатилади // Review.uz. 2021 йил 20 январь. <https://review.uz/oz/post/ijtimoiy-himoya-yagona-reestri-orqali-kam-taminlangan-oilalarga-qanday-bepul-yoki-imtiyozli-yordam-korsatiladi>.

11. Қашқадарёда “Аёллар дафтари”, “Ёшлар дафтари”, “Темир дафтар”даги фуқароларга бир йилда 83 млрд сўмлик ёрдам берилгани маълум бўлди // Daryo.uz. 2021 йил 21 декабрь. <https://daryo.uz/uz/2021/12/21/qashqadaryoda-ayollar-daftari-yoshlar-daftari-temir-daftardagi-fuqarolarga-bir-yilda-83-mlrd-somlik-yordam-berilgani-malum-bo/>.

12. Аҳоли бандлигини таъминлаш ва камбағалликни қисқартириш - устувор вазифа // Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги. 2026 йил 29 январь. https://uza.uz/uz/posts/aholi-bandligini-taminlash-va-kambagallikni-qisqartirish-ustuvor-vazifa_812826.

13. Эргашева Ю. А. Участие женщин в экономических преобразованиях и развитии предпринимательства в Узбекистане //Феномен рыночного хозяйства: от истоков до наших дней. Синтез цифровых технологий и инновационных решений. – 2021. – С. 500-511.

14.Эргашева Ю. А. Развитие малого бизнеса и предпринимательства в новом Узбекистане //Феномен рыночного хозяйства: от истоков до наших дней. Институты развития и информационные технологии в инновационных решениях. – 2022. – С. 259-267.

15. Проблемы социальной защиты населения: тезисы докладов международной научно-практической конференции. - Ташкент: ТГЭУ, 1999.

Узаков Б. Н.

Доцент кафедры «История Узбекистана»
Шахрисабзский государственный педагогический институт
uzakovbn@gmail.com

РЕАЛИЗАЦИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ МАЛООБЕСПЕЧЕННЫХ СЕМЕЙ В КАШКАДАРЬИНСКОЙ ОБЛАСТИ В ПЕРИОД НОВОГО УЗБЕКИСТАНА

АННОТАЦИЯ

В статье с историко-аналитической точки зрения исследуются правовые, институциональные и практические основы социальной защиты малообеспеченных семей в Кашкадарьинской области в период Нового Узбекистана. Обосновывается, что социальная политика перешла от общей практики материальной помощи к адресной системе, основанной на выявлении нуждающихся семей, оценке их социального положения, содействии занятости, профессиональному обучению и формированию стабильных источников дохода. На примере Кашкадарьинской области раскрывается взаимосвязь Единого реестра социальной защиты, “Темир дафтар”, махаллинской системы работы, центров социальных услуг “Инсон” и программ сокращения бедности.

Ключевые слова: Новый Узбекистан, Кашкадарьинская область, малообеспеченная семья, социальная защита, сокращение бедности, Единый реестр социальной защиты, “Темир дафтар”, махаллинская система, центры “Инсон”, занятость.

Uzakov B. N.

Associate professor at the department of «History of Uzbekistan»
Shakhrisabz State Pedagogical Institute
uzakovbn@gmail.com

IMPLEMENTATION OF SOCIAL PROTECTION OF LOW-INCOME FAMILIES IN KASHKADARYA REGION DURING THE PERIOD OF NEW UZBEKISTAN

ABSTRACT

The article examines the legal, institutional and practical foundations of social protection of low-income families in Kashkadarya region during the period of New Uzbekistan from a historical and analytical perspective. It argues that social policy has shifted from a general practice of material assistance to a targeted system based on identifying vulnerable families, assessing their social situation, promoting employment, vocational training and creating stable sources of income. Using Kashkadarya region as a case study, the article reveals the interconnection between the Unified Social Protection Register, the Iron Register, neighborhood-based work, Inson social service centers and poverty reduction programs.

Keywords: New Uzbekistan, Kashkadarya region, low-income family, social protection, poverty reduction, Unified Social Protection Register, Iron Register, neighborhood-based system, Inson centers, employment.